

Таким образом, Блок в отношении «искусства для искусства» проходит путь не от защиты чистого искусства к его неприятию, а от следования установкам одной модели этой концепции к утрате их актуальности и ориентации на другую модель, которая самим поэтом как чистое искусство не воспринималась. В творческом сознании Блока со временем меняется та сфера общественного сознания, в противостоянии которой рассматривается идея чистоты искусства. Вначале доминировала установка на свободу творчества от морали, в поздней же критике чистое искусство осмысливалось поэтом как оторванность литературы от философии, общественности, религии, политики, при этом последняя в обозначенный период в рассуждениях Блока на тему «искусства для искусства» главенствовала.

Литература

1. Блок, А. А. Собр. соч. в 6 т. / А. А. Блок. – М. : Библиотека «Огонек», изд-во «Правда». – Т. 6. Последние дни императорской власти. – 1971. – 400 с.
2. Блок, А. А. Искусство и газета / А. А. Блок // Александр Блок [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://blok.lit-info.ru/blok/kritika/iskusstvo-i-gazeta.htm> – Дата доступа: 01.10.2020.
3. Блок, А. А. Революция и культура // Александр Блок, Андрей Белый: Диалог поэтов о России и революции М. : Высшая школа, 1990. – С. 471–489.
4. Блок, А. А. Собр. соч. в 6 т. / А. А. Блок. – М. : Библиотека «Огонек», изд-во «Правда». – Т. 5. Проза. – 1971. – 560 с.

Д. В. Дзятко (Беларусь)

ІЛЮСТРАЦЫЙНЫ ПАРАМЕТР У ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫМ ДЫСКУРСЕ

У еўрапейскай лінгвістыцы зона ілюстрацый у слоўніку найчасцей характарызуецца як *«азначальны кантэкст»* – г. зн. тэкст, які дазваляе карыстальніку вывесці значэнне паняцця ўскосна. На нашу думку, паняцце кантэксту больш шырокае за паняцце *«зона ілюстрацый»*, паколькі з’яўляецца істотным не толькі для тэрмінаграфічнай, але і для тэрміналагічнай працы. Па сутнасці, вылучэнне кантэкстаў, іх даследаванне і фрагментацыя з’яўляецца прапедэўтычным этапам стварэння слоўніка – «калі сістэмы паняццяў і паслядоўныя азначэнні яшчэ не сфармуляваны» [4, с. 30].

Праблема фарміравання ілюстрацыйнага параметру ў слоўнікавым артыкуле застаецца маладаследаванай. На гэтую акалічнасць слухна звяртае ўвагу *P. Drysdale* [3]. Прычына такой сітуацыі бачыцца ў тым, што лексікаграфы нярэдка не разглядаюць падбор прыкладаў у якасці сферы рэальнага выкарыстання сваіх лексікаграфічных навываў. Разам з тым ілюстрацыі ў лексікаграфіі ў цэлым і ў тэрмінаграфіі ў прыватнасці дастаткова важныя, яны дазваляюць:

1) канцэптуальна дапоўніць інфармацыю ў дэфініцыі (у якасці другаснага фактару семантызацыі);

2) прадэманстраваць характар кантэксту, у якім можа выступаць рэестравае слова;

3) адрозніць розныя значэнні тэрміна;

4) ідэнтыфікаваць разнастайныя граматычныя мадэлі;

5) вызначыць сферу тыповых спалучэнняў;

6) акрэсліць сферу выкарыстання рэестравага слова і інш. [3].

Акрамя асноўных, слоўнікавыя ілюстрацыі могуць выконваць шэраг прыватных функцый:

1) характарызацыйную – тлумачыць моўную адзінку па-за межамі зоны семантызацыі;

2) класіфікацыйную – ствараць аснову для пэўнай тыпалогіі.

Традыцыйны падыход да слоўнікавага азначэння тэрміна грунтуецца на ўказанні неабходных і дастатковых прымет, якія дазваляюць аднесці аб'ект да катэгорыі падобных аб'ектаў. Даследаванні па тэорыі стэрэатыпаў і прататыпічнай семантыцы сведчаць пра недастатковасць прадстаўлення значэння толькі ў яго дэнататыўнай характарыстыцы. Таму, на думку *P. Stock*, лексікографы павінны змяніць сваё ўяўленне пра самую структуру дэфініцыі і ўключыць у яе энцыклапедычную інфармацыю ў тым аб'ёме, які дэтэрмінуецца стэрэатыпам лексічнай адзінкі [6].

Такім чынам, ілюстрацыя ўваходзіць у семантызуючую сістэму слоўнікавага артыкула і садзейнічае больш поўнаму і правільнаму разуменню значэнняў лексем. Іншымі словамі, ілюстрацыйная інфармацыя павінна дапаўняць фактуальную.

У асобных выпадках ілюстрацыя выконвае не дапаможную, а вызначальную ролю ў семантызацыі тэрміна. Так, як адзначае *E. A. Шерстяннікова*, пры апісанні гістарычнага матэрыялу часам цяжка зразумець, што стаіць за тым або іншым тэрмінам у пэўнага аўтара. Складана, напрыклад, дакладна вызначыць, што меў на ўвазе ў XVIII ст. *М. Г. Курганаў* пад паняццем *предвзятіе*: «Предвзятіе есть, когданъ какое непринятое слово бываетъ въ частяхъ разумѣваемо: сыньюймоиучатся, Яковъ грамматики, Петръ азбуки, Павелъ ходитъ и говоритъ» [1, с. 335].

Істотным фактарам, які ўплывае на аб'ём і характар ілюстрацый, з'яўляецца адрасацыя слоўніка. Асаблівае значэнне маюць прыклады ў вучэбных слоўніках. На падставе эксперыменту са студэнтамі, якія вывучаюць англійскую мову як замежную, *B. Laufer* прапануе шэраг высноў:

1) засваенне новай лексікі больш эфектыўнае, калі словы не толькі маюць азначэнне, але і ілюструюцца прыкладамі ўжывання;

2) прыклады, пабудаваныя лексікографам, больш карысныя для разумення новых слоў у параўнанні з аўтэнтычнымі тэкставымі ілюстрацыямі;

3) на эфектыўнасць сканструяваных прыкладаў агульнае веданне лексікі ўплывае менш, чым пры выкарыстанні аўтэнтычных тэкстаў [4].

Праблема выкарыстання кантэкстуальных прыкладаў у тэрмінаграфіі ў цэлым ігнаруецца ўсходнеславянскімі даследчыкамі і асвятляецца ў адзінкавых замежных публікацыях. Так, *K. Ahmad, H. Fulford, M. Rogers* у артыкуле «Спецыяльныя моўныя тэрміны: роля кантэкстуальных прыкладаў, рэпрэзентатыўнасць узораў і нарматыўныя патрабаванні» пад кантэкстуальным прыкладам разумеюць тэкставы фрагмент, які змяшчае загаловачную адзінку (слова) або марфалагічна звязаную форму слова, якое падаецца разам з загаловачным словам і іншай інфармацыяй у слоўніковым артыкуле [2].

Ілюстрацыя, як правіла, можа семантычная, граматычная або прагматычная інфармацыя пра рэстравую адзінку. У якасці кантэкстуальных прыкладаў могуць выкарыстоўвацца вытрымкі з аўтэнтычных тэкстаў, фразы і сказы, створаныя лексікографам, або мадыфікаваныя вытрымкі з тэкстаў. Аўтары прапануюць спецыялістам-тэрмінолагам, якія працуюць над стварэннем банка тэрмінаў, адбіраць кантэкстуальныя прыклады па 18 крытэрыях, згрупаваных у катэгорыі больш высокага ўзроўню. Рэкамендуецца пазбягаць прыкладаў з займеннікамі, якія здзяйсняюць рэферэнцыю за межы ілюстрацый, а таксама канструкцый са складанай семантычнай структурай. Аптымальнымі з'яўляюцца ілюстрацыі, якія ўвасабляюць завершаную думку ў сказе, прыклады, у якіх тэрмін уведзіцца ў пачатку або бліжэй да пачатку сказа і г. д. Іншымі словамі, прапанаваныя крытэрыі суадносяцца з патрабаваннем кагерэнтнасці і кагезіі тэксту, з прагматычнымі і кагнітыўнымі аспектамі апрацоўкі інфармацыі. Рэпрэзентатыўныя ілюстрацыі з тэкстаў спецыяльнай літаратуры ў цэлым істотна садзейнічаюць стандартызацыі тэрміналогіі [2, с. 148–149].

Такім чынам, важнасць і неабходнасць ілюстрацый у тэрмінаграфіі не аспрэчаецца лінгвістамі. Праўда, найперш гэта датычыцца тлумачальных слоўнікаў. Праблема ілюстрацый у перакладных, тлумачальна-перакладных і рэстравых слоўніках даследчыкамі, як правіла, ігнаруецца.

Літаратура

1. Шерстянникова, Е. А. О микро- и макроструктуре «Исторического словаря русской лингвистической терминологии» / Е. А. Шерстянникова // Слово и словарь = Vocabulum et vocabularium : сборник научных статей / Нац. акад. наук Беларуси, Центрисслед. белорус. культуры, языка и лит., Ин-т языкознания имени Якуба Коласа ; редкол.: И. Л. Копылов (гл. ред.) [и др.]. – Минск : Беларуская навука, 2019. – С. 333–336.
2. Ahmad, K. The elaboration of special language terms: The role of contextual examples, representative samples and normative requirements / K. Ahmad, H. Fulford, M. Rogers // EURALEX'92: Proceedings I–II : Papers submitted to the 5th EURALEX International congress on lexicography (Tampere, Finland). – Tampere : University of Tampere, 1992. – Part 1. – P. 139–149.
3. Drysdale, P. The Role of Examples in a Learner's Dictionary / P. Drysdale // The dictionary and the language learner : Papers from the EURALEX seminar in the University of Leeds (1–3 Apr. 1985) / ed. by A. P. Cowie. – Tübingen : Max Niemeyer, 1987. – S. 213–223.
4. ISO 704:2000(E). Terminology Work – Principles and Methods. – Geneva : ISO, 2009. – 65 p.
5. Laufer, B. Corpus-based versus lexicographer examples in comprehension and production of new words / B. Laufer // EURALEX'92: Proceedings I–II : Papers submitted to the 5th EURALEX International congress on lexicography (Tampere, Finland). – Tampere : University of Tampere, 1992. – Part 1. – P. 71–76.
6. Stock, P. The cultural dimension in defining / P. Stock // EURALEX'92: Proceedings I–II : Papers submitted to the 5th EURALEX International congress on lexicography (Tampere, Finland). – Tampere : University of Tampere, 1992. – Part 1. – P. 113–120.

Д. Я. Дрозд (Беларусь)

МІФАЛАГІЧНАЯ АСНОВА ПАСАДНАГА АБРАДУ БЕЛАРУСКАГА ВЯСЕЛЛЯ

Вывучэнне семантыкі вясельнага абрадавага дзейства і вусна-паэтычнай творчасці выяўляе яго сувязь з міфалогіяй. Вяרבальны тэкст не толькі адлюстроўвае абрадавае дзеянне і бытавыя элементы, але ўтрымлівае пазарытуальныя значэнні, якія падкрэсліваюць яго вытокі, звязаныя з імі вераванні і ўяўленні. Захаваўшы сістэму пераходных рытуалаў, якія падкрэсліваюць змяненне статусу асобы, вясельне з'яўляецца адным з этапаў чалавечага жыцця, без якога немагчыма гармонія існавання мікра- і макракосмасу. Захаванне парадку выканання сакральных дзействаў і фальклорных твораў надае працэсу сацыялізацыі паступовы характар, адпавядае агульным законам развіцця прыроды, той магутнай сілы, якая спрадвеку надзяляла чалавечка жыццёвай энергіяй, натхняла на раскрыццё яго творчых здольнасцей і садзейнічала фарміраванню яго светаўспрымання.

Канцэпцыя «адраджэння праз смерць» знайшла сваё ўвасабленне ў абразе пасада маладых, які захаваў належную традыцыйную структуру і семантыку: аддзяленне (убранне ў вясельны строй са спецыфічнай калеравай гамай, саджэнне на пачэснае месца – дзюжу, пакрытую кажухом), пераход (змяненне галаўнога ўбора маладой, падстрыганне, падпальванне валасоў) і далучэнне (сыходжанне з пасада ў новай якасці).

Асновай дадзенага рытуалу з'яўляецца маральнае выпрабаванне будучых мужа і жонкі, якія павінны былі даказаць чысціню паводзін юнацкага жыцця, «маладзецкага красавання на волі». Сеўшы на пасада, ніхто з маладых ужо не мог адмовіцца ад замужжа і жаніцьбы. Той, хто, не захаваўшы цнатлівасці,